

Ei vain virkistystä varten – kaupunkiluonnosta on moneksi

Kimmo Lapintie, Mina Di Marino, Maija Tiitu, Arto Viinikka & Leena Kopperoinen

Vaikka tehokkaan rakentamisen keskuksissa ajatellaan säästettävän luontoalueita kauempana, asia ei ole näin yksinkertainen: kaupunkikeskustat saattavat menettää useita niistä hyödyistä, joita kaupunkiluonto tarjoaa – kuten äärimmäisten lämpötilaerojen tasaamisen tai hulevesien hallinnan ja sitä kautta kaupunkitulvien torjunnan – samalla kun laajempia seudullisia luontoalueita uhkaa pikemmin tehometsä- ja maatalous sekä viheryhteyksiä katkaisevat laajat infrastruktuuri-investoinnit. Kokonaisuutena voidaan sanoa, että maankäyttö on yksi pahimpia luonnon monimuotoisuutta uhkaavia toimintoja, samalla kun kaupunkeihin keskittyvä ja kaupungistumisen tukema kulutus tekee ilmastonmuutoksen torjunnan vaikeaksi.

Kaupunkiluonnon merkitys on ollut viime vuosikymmeninä usean tutkimuksen kohteena – eikä ihme, sillä tämän ajan keskeiset haasteet kuten ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen liittyvät olennaisella tavalla kaupunkirakentamiseen ja maankäyttöön (Dick et al., 2018; Saarikoski et al., 2018; di Marino & Niemelä & Lapintie 2018; Davies et al., 2015; Kopperoinen & Itkonen & Niemelä 2014). Samalla kun kaupungit tiivistyvät keskeltä – syrjäyttäen usein keskeisillä paikoilla sijaitsevia viheralueita – ne myös laajenevat ottaen yhä uusia luonnonalueita tehokäyttöön. Puhutaan jo ”planetaarisesta urbanisaatiosta” (Brenner & Schmidt 2012), jossa kaupungin vaikutuksia ei enää voida tarkastella millään rajatulla alueella, ja jossa kaupungit myös hyödyntävät yhä laajempia periferioita myös kansalliset rajat ylittäen.

Tutkimus on tuonut jatkuvasti uusia käsitteitä käyttöön, jotta kaupunkiluonnon monipuoliset hyödyt saataisiin osaksi kaupunkien ja kaupunkiseutujen suunnittelua ja kehittämistä. Kestävän kehityksen lisäksi puhutaan vihreästä infrastruktuurista, ekosysteemipalveluista ja luontoperustaisista ratkaisuksista. Niiden tarkoitus on pitkälti sama: lisätä ymmärrystä siitä, että luontoa ei tule nähdä eräänlaisena ”alustana”, jonka ”päälle” perinteinen infrastruktuuri ja rakennukset sijoitetaan. Toisaalta luonnon tuottamat hyödyt – ekosysteemipalvelut – olisi syytä nähdä yhtä keskeisinä osina toimivaa kaupunkiseutua kuin muutkin palvelut.

Kaupunkisuunnittelussa tämä käsitteellinen muutos on kuitenkin ollut vaikea omaksua. Funktionalismin perinteen mukaisesti viheralueet jaetaan yhä toisaalta virkistysalueisiin, toisaalta suojelua kaipaaviin luontoalueisiin. Rakennettavat alueet puolestaan määritellään yleensä pääkäyttötarkoituksena mukaisesti asumiseen, palveluihin, teolliseen toimintaan jne. Kaupunkiluonnon monifunktionaalisuutta ja sen tuottamia muita ekosysteemipalveluita nämä merkinnät tai kaavamääräykset eivät juurikaan tunnista. Esimerkiksi tuoreessa Helsingin Kaupunkikaavassa viheralueet jaetaan kahteen osaan, jotka molemmat määritellään lähinnä virkistykseen kautta (so. niitä kehitetään ”virkistys-, ulkoilu-, liikunta-, luonto- ja

Kimmo Lapintie, Aalto-yliopisto, kimmo.lapintie@aalto.fi

Mina Di Marino, NMBU, mina.di.marino@nmbu.no

Maija Tiitu, Suomen Ympäristökeskus (SYKE), maija.tiitu@ymparisto.fi

Arto Viinikka, Suomen Ympäristökeskus (SYKE), artto.viinikka@ymparisto.fi

Leena Kopperoinen, Suomen Ympäristökeskus (SYKE), leena.kopperoinen@ymparisto.fi

kulttuurialueina”). Vaikka yleismääräyksenä todetaan, että ”ekosysteemipalveluita tulee kehittää”, muita kuin kulttuurisia palveluja ei juuri tunnisteta (Helsingin yleiskaavan selostus s. 46). Vihreän infrastruktuurin kannalta tämä on ongelmallista, sillä tuotanto-, ylläpito- ja sääntelypalvelut ovat kestävästä kaupunkikehityksen kannalta keskeisiä.

Kuva 29: Helsingin vihreä infrastruktuuri yleiskaavassa 2016 (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto).

Myös vihreään infrastruktuuriin olennaisesti kuuluva jatkuvuus edellyttäisi sen monipuolisempaa ymmärrystä. Vaikka virkistyskäytössä jatkuvuus voidaan turvata esimerkiksi kevyen liikenteen väylien, siltojen tai alikulkujen avulla, luonnon monimuotoisuuden ja muiden ekosysteemipalvelujen kannalta tämä ei ole riittävää, vaan lopputuloksena on usein yhteyden katkeaminen, mikä vaikuttaa suoraan myös jäljelle jääviin viheralueisiin.

Kaupunkiluonnon käsitteellisen haltuunoton vaikeudet eivät luonnollisestikaan ole vain suomalainen ilmiö, vaan niin käsitteet kuin niiden merkityksetkin vaihtelevat eri maissa ja kaupungeissa suuresti (di Marino & Lapintie 2018). Suomen tilanteessa positiivisena voidaan pitää sitä, että ongelma on tunnistettu, ja yliopistojen ja kaupunkien välinen yhteistyö on monin paikoin käynnistynyt. BEMINE-hankkeessa tutkimme Uudenmaan maakunnan ja Järvenpään kaupungin pyrkimyksiä kytkeä ekosysteemipalveluja maakunta- ja yleiskaavoitukseen (di Marino & Tiitu & Lapintie & Viinikka & Kopperoinen 2019). Ongelmana on, että kun kaavoitus on luonteeltaan staattista tietyllä aikavälillä (kaavat, kartat, määräykset), ekosysteemipalvelut ovat luonteeltaan dynaamisia ja funktionaaliset rajat ylittäviä. Toisaalta monofunktionaalisuuden perinne sekä ”kovan” kaupunkikehityksen eli asunto- ja toimitilarakentamisen ja niitä yhdistävien teknisten verkostojen dominoiva rooli paikallispolitiikassa on yhä keskeinen este vihreän infrastruktuurin ja ekosysteemipalvelujen käsitteiden omaksumiselle.

Brenner, N. & Schmid C., “Planetary urbanization,” in Matthew Gandy ed., *Urban Constellations*. Berlin: Jovis, 2012, 10-13.

Dick, J., Turkelboom, F., Woods, H., Iniesta-Arandia, I., Primmer, E., Saarela, S-R., Bezák, P., Mederly, P., Leone, M., Verheyden, W., Kelemen, E., Hauck, J., Andrews, C., Antunes, P., Aszalós, R., Baró, F., (2018). Stakeholders’ perspectives on the operationalisation of the ecosystem service concept: results from 27 case studies. *Ecosystem services* 29:552-565. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2017.09.015>.

Di Marino, M., Lapintie, K., (2018). Exploring the concept of green infrastructure in urban landscape. Experiences from Italy, Canada and Finland. *Landsc. Res.* 43 (1), 139–149.

Di Marino, M., Niemelä, J., Lapintie, K., (2018). Urban nature for land use planning. *Urbanistica* 159, 94–102.

Di Marino, M., Tiitu, M., Lapintie, K., Viinikka, A. & Kopperoinen, L., (2019). Integrating green infrastructure and ecosystem services in land use planning. Results from two Finnish case studies, *Land Use Policy*, 82, p. 643-656.

Kopperoinen, L., Itkonen, P., Niemelä, J., (2014). Using expert knowledge in combining green infrastructure and ecosystem services in land use planning – an insight into a new place-based methodology. *Landscape Ecology* 29, 1361–1375.

Lähde E. & Di Marino M. (2018). Multidisciplinary collaboration and understanding of Green Infrastructure. Results from the cities of Tampere, Vantaa and Jyväskylä (Finland). Paper accepted for publication to *Urban Forestry and Urban Greening* and available at <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S161886671730420X>

Lapintie K. & Di Marino M. (2019). Biodiversity, ecosystem services and environmental planning. Book chapter In *Routledge Companion to Environmental Planning and Sustainability*, accepted and forthcoming.

Saarikoski H., Primmer, E., Schleyer, C., Aszalós, R., Baró, F., Berry, P., Garcia Blanco, G., Gómez-Baggethun, E., Carvalho, L., Dick, J., Dunford, R., Hanzu, M., Izakovicova, Z., Kertész, M., Kopperoinen, L., Köhler, B., Langemeyer, J. Lapola, D., Liqnete, C., Luque, S., Mederly, P., Niemelä, J., Palomo, I., Martinez Pastur, G., Peri, P., Preda, E., Priess, J.A., Saarela, S-R., Turkelboom, F., Vadineanu, A., Verheyden, W., Vikström, S. and Young, J. (2017). Institutional challenges in putting ecosystem service knowledge in practice. *Ecosystem Services*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecoser.2017.07.019>.